

МІЖНАРОДНА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВИТКУ¹

Статтю присвячено проблемі державної підтримки інноваційної діяльності в Україні, вивченню закордонного досвіду реалізації науково-технічних та інноваційних програм, формуванню механізму активізації процесів інноватизації української економіки, а також запропоновано шляхи розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері.

Article is devoted to a problem of the governmental support of innovative activity in Ukraine, studying of foreign experience of scientific, technical and innovative programs realization, formation of the mechanism of innovative processes activization in the Ukrainian economy, and also some ways of the international cooperation development in these spheres are offered.

Постановка проблеми. Досвід останніх десятиріч свідчить, що серед основних чинників конкурентоспроможності країн визначальним є впровадження ефективних механізмів інноваційної політики, які забезпечують конкурентоспроможність економіки. Сучасні досягнення України в міжнародному вимірі конкурентоздатності економіки, рівня розвитку і особливо ефективності функціонування національної інноваційної системи є недостатніми для забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки, гарантованої національної безпеки, виходу в найближчій перспективі за рахунок економічного зростання на європейські стандарти життя українських громадян.

Інноваційні процеси в економіці України не набули вагомих масштабів, кількість підприємств, що впроваджують інновації, зменшується з кожним роком і становить зараз 12–14%, що менше в 3–4 рази, ніж в інноваційно розвинених економіках. Наукоємність промислового виробництва знаходиться на рівні 0,3%, що на порядок менше від світового рівня. При цьому майже третина коштів, що витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на закупівлю обладнання, в той час як на придбання прав на нову інтелектуальну власність або на проведення НДДКР витрати на порядок менші. Майже половина з інноваційних підприємств взагалі не фінансують проведення наукових досліджень в інтересах свого виробництва.[1]

Таке становище обумовлено як браком коштів, так і відсутністю в останні роки дійової державної системи стимулювання інноваційної діяльності, зачатки якої були поступово скасовані щорічними поправками до відповідних бюджетних та інших законів в останні 5 років.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями міжнародних відносин України у сфері інноваційної діяльності, так само як і розбудови національної інноваційної інфраструктури займаються такі видатні науковці і діячі як Ю.Бажал, В.Геєць, Б.Патон, Б.Данілішин, Ю.Пахомов. Також дослідженням різних аспектів державного управління інноваційною діяльністю та проблемами вибору його форм, методів та інструментів займаються О.Алімов, В.Александрова, І.Ансофф, О.Амоша, О.Білорус, Л.Безчасний, І.Галиця, А.Гальчинський, Н.Гончарова, Г.Добров, М.Долішній, С.Зубенко, М.Крупка, О.Кузьміна, В.Мельник, М.Мескон, А.Поручник, Б.Санто, В.Семиноженко, В.Філіпченко, Д.Черваньов та ін.

Виділення невирішеної проблеми. Сьогодні 80% НДДКР у світі припадає на розвинені країни. Для країн, що розвиваються, набуття знань за кордоном – найкращий засіб розширити власну інформаційну базу й підвищити конкурентоспроможність. При цьому важливо враховувати, яку технологію та високотехнологічні товари найдоцільніше закуповувати, освоювати і пристосовувати до місцевих умов конкретної країни.

Головним проблемним питанням у цій сфері залишається формування фундаменту для ефективної роботи України на міжнародних ринках. А це, в свою чергу, неможливо за відсутності інновацій і механізмів забезпечення сприятливих умов для міжнародної комерціалізації результатів науково-технічної діяльності, що відповідають взаємним інтересам

¹ Робота виконувалась за рахунок бюджетних коштів МОН України, наданих як грант Президента України

українських і зарубіжних партнерів, адаптації української нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності до світової практики.

Формування цілей статті. Метою даної статті є розроблення механізму підтримки та розвитку інноваційної діяльності в Україні з урахуванням міжнародної практики у цій сфері для забезпечення ефективного функціонування на світовому ринку інновацій.

Основний матеріал. Основною перешкодою на шляху інноваційного розвитку стає те, що Україна сьогодні опинилась в інноваційному глухому куті. Пострадянська практика ділового адміністрування розглядала стабільність організаційних структур, форм та методів управління в якості найбільш важливої передумови ефективності. Кошти, що виділялись на проведення наукових досліджень та впровадження їх результатів, спрямовувались переважно на удосконалення вже існуючих продуктів та технологічних процесів, виробництво яких базувалось на вже засвоєних і безнадійно застарілих технологічних принципах. В наслідок цього всі галузі економіки виявились нежиттєздатними та цілковито втратили свою конкурентоспроможність.

Для того щоб оцінити позиції України на світовому ринку у поточний момент достатньо розглянути її місця в міжнародних рейтингах (таблиця 1).

Таблиця 1. Місце України в міжнародних рейтингах [2]

№ з/п	Показник	2006	2007	2008	2009	2010	Примітка
		Позиція в рейтингу					
1	Рейтинг ведення бізнесу The Doing Business	124 зі 155	118 зі 179	139 зі 178	145 зі 181	142 зі 183	Рейтинг ведення бізнесу (легкість відкриття компанії, ліцензування, найму працівників, реєстрація власності, отримання кредиту, захист інтересів інвесторів)
2	Індекс глобальної конкурентоспроможності економіки World Economic Forum	69 зі 125	73 зі 131	72 зі 134	82 зі 133	н/о	Конкурентоспроможність (якість інституцій, інфраструктура, макроекономічна стабільність, освіта, розвиненість фінансового ринку, технологічний рівень, інноваційний потенціал)
3	Рейтинг конкурентоспроможності World Competitiveness Yearbook	46 з 55	46 з 55	54 з 55	54 з 56	н/о	Дослідження конкурентоздатності (стан економіки, ефективність уряду, ефективність бізнесу та стан інфраструктури)
4	Корупційний індекс організації Transparency International	99 зі 163	118 зі 180	134 зі 180	146 зі 180	н/о	Індекс корупційності
5	Індекс економічної свободи Heritage Foundation	99 зі 157	125 зі 161	133 зі 157	152 зі 179	162 зі 179	Визначення ступеню свободи економіки (ділова, торгова, фінансова, грошово-кредитна, інвестиційна, фінансова, трудова свобода, свобода від Уряду, від корупції, захищеність прав власності)

Так за глобальним індексом конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) [3] до 2010 року Україна кожного року потрапляє в останню чверть рейтингу. Цей індекс, поряд з Індексом економічної свободи, Індексом сприйняття корупції, Індексом залучення інвестицій Конференції ООН з торгівлі та розвитку, індексом глобалізації консалтингової компанії A.T. Kearney використовуються стратегічними інвесторами, політиками, громадськими

організаціями та дослідниками для оцінки економічного середовища та перспектив економічного росту країни.

Український ринок промислової продукції ще не набув гнучкості притаманної ринкам Європи, США, Японії та інших розвинених країн світу. Згідно розрахунків глобальної конкурентоспроможності країн світу Україну віднесено до категорії країн з так званою «efficiency-driven economy» (економіка орієнтована на нарощування ефективності). Це вже не «factor-driven economy» (економіка орієнтована на створення виробничого потенціалу), але і не «innovation-driven economy» (економіка орієнтована на інновації). Для EDE характерним є підвищення ефективності виробничих процесів та якості продукції. Підвищення рівня конкурентоспроможності для цього типу економіки досягається за допомогою пріоритетності вищої освіти та наукового сектору, ефективності функціонування ринкових механізмів, ринку праці, удосконаленням фінансових ринків, якомога більш повним освоєнням внутрішнього ринку та розширенням присутності на зовнішніх ринках, формування ефективного механізму використання та захисту вже існуючих технологій.

Тож щоб стати конкурентоспроможними необхідно не тільки займатись розробками але і втілювати їх в життя. Як показують результати проведених досліджень, інноваційна активність українських підприємств не є задовільною. Якщо Україна не зможе конкурувати на міжнародному ринку, вона поступово втрачатиме внутрішні ринки і як наслідок єдиною конкурентною перевагою для нас деякий час буде залишатись ресурсний потенціал країни, який однак не є невичерпним.

Також, згідно з результатами досліджень, що проводились в рамках розрахунку глобального індексу конкурентоспроможності, Україну, разом з іншими країнами СНД, було віднесено до країн з низьким рівнем розвитку. У 2010 році (таблиця 2) Україна посіла 82-е місце (серед 133-и країн) – найнижча позиція країни за історію її включення до розрахунку Індексу. Її найближчими сусідами стали Перу, Шрі-Ланка, Гватемала, Гамбія та Алжир. Наші найбільші сусіди Польща та Росія посіли 46-е та 63-є місця відповідно. Очолили рейтинг GCI у цьому році Швейцарія, США, Сінгапур, Швеція і Данія. До першої десятки також традиційно увійшли Фінляндія, Германія, Японія, Канада, Нідерланди та Гонконг.

Таблиця 2 – Рейтинг конкурентоспроможності країн світу [3]

Країна	2007-2008	2008-2009	2009-2010
Швейцарія	3	2	1
США	1	1	2
Сінгапур	2	5	3
Швеція	4	4	4
Данія	5	3	5
Фінляндія	6	6	6
Чехія	33	33	31
Польща	51	53	46
Словаччина	41	46	47
Азербайджан	66	69	51
Литва	38	44	53
Угорщина	47	62	58
Росія	58	51	63
Румунія	74	68	64
Казахстан	61	66	67
Україна	73	72	82
Грузія	90	90	90
Загальна кількість країн	131	134	133

За інноваційною складовою глобального індексу конкурентоспроможності, що враховує технологічний рівень країни, її інноваційну діяльність у сфері технологій та продукції,

розвиненість та якість бізнесового і виробничого середовищ, що безпосередньо пов'язано з ефективністю функціонування ринків товарів та послуг, Україна в у 2010 році посідає 80-е місце поряд із Тринідад і Тобаго (загальна позиція – 86), Казахстаном (загальний рейтинг – 67), Уругваєм (65), Брунеєм (32), Домініканською Республікою (95) та Ямаїкою (91). Інші країни СНД посідають такі позиції: Азербайджан – 56; Росія – 73; Казахстан – 78; Таджикистан – 109; Грузія – 117; Вірменія – 112; Киргизія – 128.

Основними позитивними факторами (по суті перевагами конкурентної позиції), що вплинули на підсумковий рейтинг України стали: розвиненість транспортної (в рамках залізничного транспорту) та комунікаційної (телефонний зв'язок) мереж; якість середньої освіти, якість вищої освіти з математичних та технічних спеціальностей, гнучкий ринок праці, розміри внутрішнього та зовнішнього ринків збуту. Також серед переваг слід відзначити здатність до інноваційної діяльності, якість розробок науково-дослідних інститутів та здатність до співпраці наукового та виробничого секторів країни.

В той же час, серед недоліків конкурентної позиції України на міжнародному ринку слід відзначити: політичну нестабільність, рівень інфляції, високий рівень податків, корупцію, слабкі інститути фондового ринку, бюрократизм.

З огляду на це, конкурентоспроможність української економіки визначається не тільки інноваційною активністю товаровиробників, а і готовністю та спроможністю національного ринку і його учасників прийняти запропоновані ними інноваційні товари. Це визначає необхідність зростання вимог до гнучкості ринкового середовища, наявності інноваційного вектору та стійкої платоспроможності його учасників.

Маючи шанс після закінчення командно-адміністративного укладу економіки перейти у постіндустріальну еру господарювання, Україна, набувши деяких його ознак, досі залишається в індустріальній.

Існують різні визначення ознак переходу від індустріальної до постіндустріальної ери. Д. Нейсбіт [3], автор дослідження „Мегатренди”, вважає, що цей перехід має місце, коли кількість фахівців, зайнятих на технологічних посадах, менеджерів та клерків перевищує кількість робочих.

У [4] цей перехід визначається порівнянням витрат на здійснення інвестицій двох типів:

1) витрати на придбання традиційних для індустріальної епохи засобів виробництва: машин, обладнання, приладів, тощо, для промисловості, будівництва, сільського господарства та сфери послуг;

2) витрати на покупку обладнання постіндустріальної епохи, пов'язаного з інформаційними технологіями.

Певна річ, що зміна характеру економіки не одноразовий акт, а досить тривалий процес. Але ж за роки незалежності Україна так і не пішла далі деяких не зовсім певних кроків в напрямку „нової” економіки. Тоді як в світі цей процес розпочався ще в середині минулого сторіччя.

Якщо розглядати динаміку інвестицій першого типу США, то вони досить стійко тримаються на рівні 110 млрд. дол. на рік. Японські фірми витрачають на ці цілі більше коштів, ніж на покупку всіх видів засобів виробництва. Протягом 90-х років ХХ сторіччя країни ОСЕР (Організація економічного співробітництва та розвитку) витрачали в середньому близько 400 млрд. дол., з яких на долю США припадало 44%. [4]

Україна ж сьогодні за рівнем розвитку інформаційних технологій посідає 62 місце, знаходячись між Туреччиною та Брунеєм – до такого висновку дійшли фахівці Світового Економічного Форуму, які щороку вираховують Індекс мережевої готовності [5] (розрахунок вівся по 134 країнам). Індекс показує рівень готовності нації чи суспільства отримувати вигоди від розвитку інформаційних технологій. Найбільш розвиненими у сфері ІТ на період 2008-2009 років вже другий рік поспіль виявилися Данія та Швеція, що випередили своїх переслідувачів – Сингапур та Сполучені Штати. Сусіди України розподілились наступним чином: Угорщина – 41-е місце, Словаччина – 43-е, Румунія – 58-е, Польща – 69-е, Росія – 74-е.

Аналізуючи дані можна зробити висновок про стійку позитивну тенденцію, і за умов

збереження таких темпів розвитку інформаційних технологій через 2-3 роки Україна має шанс увійти до переліку п'ятдесяти перших країн, що буде найкращим показником з країн СНД.

Однак, забезпечити необхідний темп розвитку як інформаційних, так і виробничих технологій більшість українських підприємств нажалі не в змозі. Це зумовлено переліком об'єктивних причин:

1. Технологічна прірва між розвиненими країнами світу та Україною, яка, навіть долаючи кризові явища, все одно залишається у ар'єргарді НТП і не має достатнього інвестиційного потенціалу для скорочення розриву.

2. Нестійкий фінансовий стан українських підприємств. Самостійно забезпечити достатній рівень інвестиційного забезпечення заходів з розроблення та створення інноваційних товарів кожне окреме підприємство не в змозі.

3. Відсутність розвинутої інноваційної інфраструктури. Ускладнює ситуацію той факт, що підприємство є ланкою у виробничому ланцюзі коопераційних зв'язків, таким чином, не одне, а вже ряд підприємств потребують узгодження завдань та напрямів інноваційного розвитку, що, в свою чергу, провокує необхідність перебудови галузі в цілому.

4. Більшість українських підприємств і досі знаходяться на етапі структурної перебудови та пошуку шляхів підвищення ефективності виробництва, поліпшення рівня якості та інших показників конкурентоспроможності продукції. Але інноваційність на вітчизняних підприємствах надбудовується на вже існуючу функціональну структуру, тоді як вона повинна сама стати основою для створення принципово нової структури підприємства і тільки за цієї умови воно матиме шанс стати інноваційним та конкурентоспроможним як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

5. Не визначена роль держави у інноваційних процесах у той час як життєво необхідна чітка стратегія ліквідації відставання в інноваційній сфері, що витікає з першої позиції. В розвинених країнах світу роль державного сектору полягає у використанні всіх доступних форм стимулювання та мотивації інноваційної активності підприємств. Тож для зменшення сфер впливу іноземних конкурентів на внутрішньому українському ринку потрібна державна політика підтримки вітчизняних товаровиробників.

Комплекс зазначених факторів суттєво обмежує можливості українських підприємств конкурувати на зовнішніх ринках і значною мірою визначає необхідність створення механізму державної підтримки створення та впровадження інновацій. З огляду на те, що ринкові відносини в Україні ще й досі перебувають у стадії становлення, виникає потреба у формуванні ефективної системи управління інноваційними процесами в рамках загальнонаціональної стратегії інноваційного розвитку країни.

Сучасні реалії державного управління інноваційним розвитком можна охарактеризувати таким чином:

1. діяльність органів виконавчої влади в Україні є незгодженою: пріоритетні напрями науково-технічної та інноваційної діяльності беруться до уваги лише Міністерством освіти та науки та Держінвестицієм, однак без фінансових коштів (які розподіляються Мінфіном і не перевищують 1% при законній нормі 30% [1]) вони не мають змоги реалізувати задекларовані програми;

2. статус державних інноваційних програм, механізми їх формування і впровадження законодавчо не визначені, що ставить наукові організації і ВУЗи в умови самостійного стимулювання виробничого сектору економіки до співпраці у сфері інноваційної діяльності, однак говорити про масову ефективність подібних заходів нажалі не приходиться;

3. економічна і політична ситуація в державі не сприяє виникненню та активізації попиту на інновації та науково-технічні розробки;

4. відсутня система державного стимулювання інноваційної діяльності, зачатки якої були поступово скасовані щорічними поправками до відповідних бюджетних та інших законів.

Все це свідчить про необхідність змін у системі державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності. За відсутності власної національної інноваційної системи та необхідної інфраструктури розмови про ефективну політику в сфері міжнародного співробітництва не

мають жодного сенсу. Тому головним завданням на цьому шляху стає розроблення механізму підтримки та розвитку інноваційної діяльності всередині країни.

Розглянемо та проаналізуємо досвід державної підтримки інноваційної діяльності найбільш інноваційно-активних країн світу з метою розробки рекомендацій для України.

На рис. 1 представлено механізм державної підтримки та розвитку інноваційної діяльності в США, де активізація інноваційної діяльності є найважливішим напрямком в економіці країни, що дозволяє підвищувати рівень її конкурентоспроможності на світовому рівні.

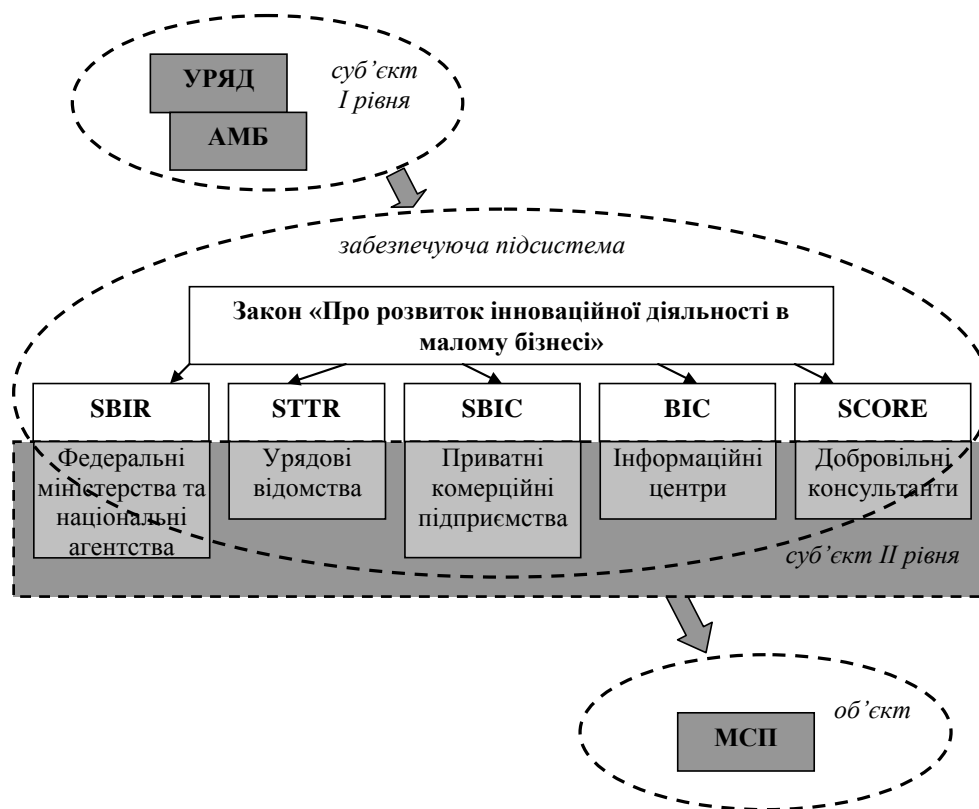

Рис. 1 Механізм державної підтримки та розвитку інноваційної діяльності в США

Як зазначено на рис. 1 головним об'єктом впливу є малі та середні підприємства (МСП) держави, адже саме вони є головними генераторами інноваційних ідей та підприємницьких пропозицій. На сьогоднішній день в США частка МСП в валовому внутрішньому продукті складає більше 50% (в Україні цей показник не перевищує і 10%). Саме цим і пояснюється така активна позиція Уряду США в підтримці саме малого бізнесу.

Суб'єкт даного механізму представлено на двох рівнях: I рівень – це загальнодержавний рівень, II – рівень окремих програм. До основних елементів I рівня відноситься Уряд США, який приймає закони, направлені на підтримку інноваційної активності підприємств та розробляє програми по досягненню намічених в них цілях, а також відділ технологій «Адміністрація малого бізнесу» (АМБ), яка координує всі розроблені програми.

Саме вищезгадані закони та програми є основними елементами забезпечуючої підсистеми механізму. Головним федеральним законом США, який забезпечує сприятливі умови для успішної діяльності інноваційних МСП є Закон «Про розвиток інноваційної діяльності в малому бізнесі». Основним цілями даного закону є:

1. Стимулювання технологічних інновацій;
2. Використання потенціалу МСП для реалізації федеральних замовлень на виконання НДДКР⁴
3. Сприяння в залученні талановитих людей до розробки технологічних інновацій.
4. Допомога приватному сектору в комерціалізації науково-технічних досягнень по

результатам НДДКР, що виконані по федеральним замовленням;

5. Залучення малих підприємств до кваліфікованого переліку фірм США, що працюють в інноваційній сфері для задоволення національних потреб в спеціальних дослідженнях та розробках.

Для досягнення намічених цілей в США розроблено ряд програм, які фінансуються з державного бюджету. До основних з них відносяться:

1. Програма Інноваційних досліджень в малому бізнесі (SBIR). Основними суб'єктами в рамках даної програми виступають 10 найбільших федеральних міністерств та національних агентств, які готують тематичні плани НДДКР та проводять конкурси по розподілу субсидій, грантів чи контрактів серед МСП, головним завданням яких є генерація інноваційних ідей та розробка інноваційних пропозицій для вирішення науково-технічних проблем держави.

2. Програма Трансферту технологій малого бізнесу (STTR). Головним суб'єктами в рамках даної програми виступають урядові відомства, яка надають фінансову та технічну допомогу МСП в створенні спільних з некомерційним дослідницькими інститутами підприємств чи тимчасових об'єднань, що направлені на розробку нових технологій.

3. Програма «Інвестиційні компанії малого бізнесу» (SBIC). Головними суб'єктами підтримки інноваційної активності МСП є комерційні приватні підприємства, які надають акціонерний капітал, довгострокові займи, облігаційні займи, а також послуги фінансового менеджменту на основі гарантійних зобов'язань агентства АМБ та за умови участі в майбутніх прибутках МСП.

4. Програма «Ділові інформаційні центри» (SBIC). Головними суб'єктами є інформаційні центри, які сприяють застосуванню новітніх високотехнологічних методів роботи в малому бізнесі на основі застосування сучасної апаратури, комунікаційних систем та програмного забезпечення.

5. Програма «Корпус консультантів з числа колишні топ-менеджерів». Головним суб'єктами даної програми є добровільні консультанти, які надають безкоштовні консультації по технічним, організаційним та фінансовим проблемам діючим та тим, що тільки розпочинають роботу підприємцям.

На рис. 2 представлено механізм державної підтримки та розвитку інноваційної діяльності в Японії, де державний вплив на економіку знаходиться на досить високому рівні, тому відповідно головним суб'єктом механізму, який формує стратегію інноваційного розвитку є Уряд Японії. Суб'єктом, який координує діяльність всієї національної інфраструктури підтримки та розвитку МСП, а також реалізує стратегію уряду в частині інноваційної діяльності є Державне «Агентство малого та середнього підприємництва» (SMEA). Окрім того, значний вплив на інноваційну активність Японії має Організація підтримки МСП та інноваційного розвитку регіонів Японії (SMRJ) та Японська торгово-промислова палата (ЯТПП). Саме ці три структури відносять до суб'єкту I рівня механізму, адже саме вони сприяють активізації інноваційної діяльності Японії на державному рівні.

В якості забезпечуючої підсистеми механізму виступають ряд законів та програм, за допомогою яких чиниться вплив на основні елементи об'єкту, а саме:

1. МСП – через реалізацію програм фінансування НДДКР, покращення податкової системи та підвищення гнучкості в розподілі фінансових ресурсів, що передбачено рядом основних законів;

2. Технопарки, діяльність яких в Японії вносить вагомий вклад в економіку країни – через реалізацію спеціальних програм розвитку національних технопарків.

3. Університети – через реформування системи освіти та розширення академічних структур та університетів задля здійснення міжвідомчих досліджень та НДДКР.

Окрім того, як зазначено на рис. 2, механізм має також суб'єктів II рівня, до якого відносять установи, що створені суб'єктами I рівня, або займаються активізацією інноваційної діяльності на рівні окремих префектур. До них відносяться:

1. Партнерства венчурного інвестування, до складу яких входять всі зацікавлені компанії при обов'язковому членстві SMRJ в якості одного з інвесторів.

2. Венчурні центри підтримки підприємництва (ВЦПП), які надають послуги для високотехнологічних МСП, які інтенсивно розвиваються, а також надають консультантів технопаркам.

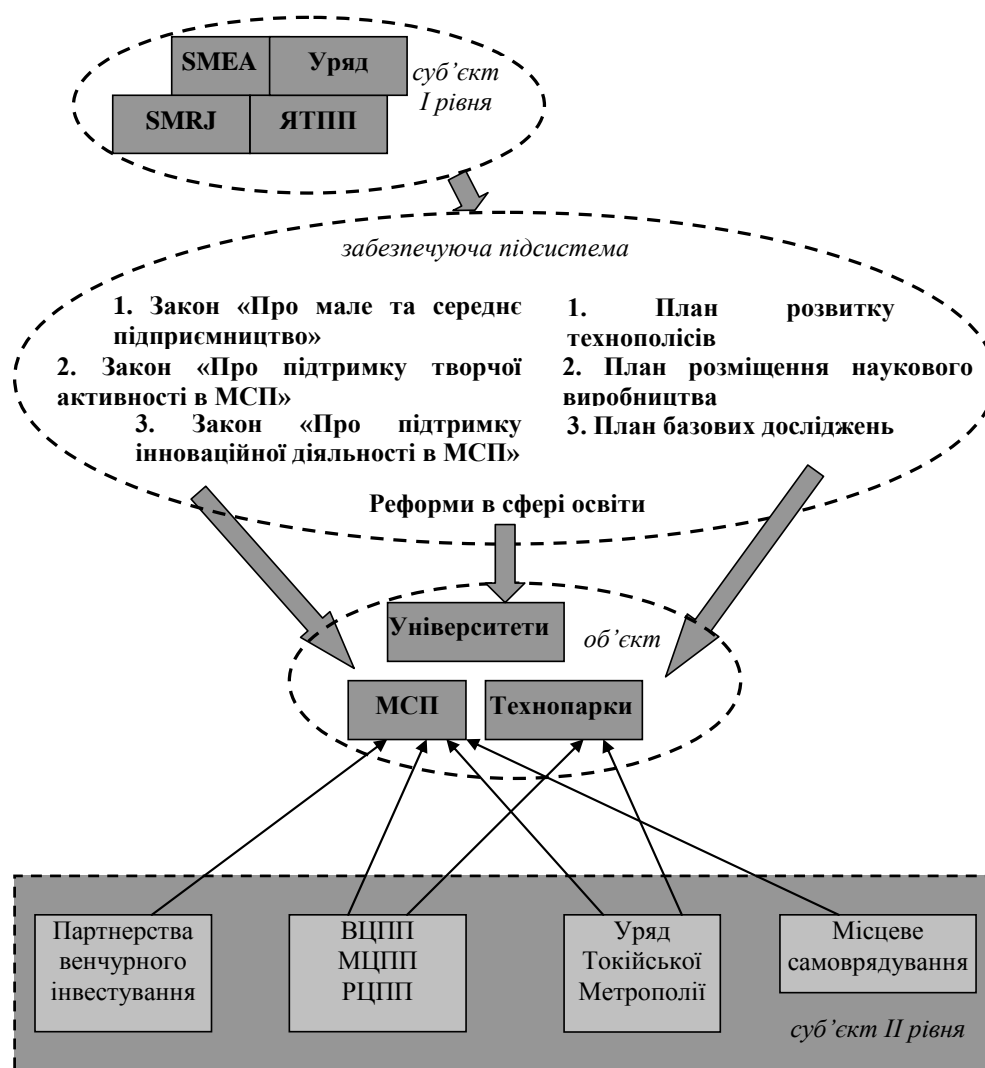

Рис. 2 Механізм державної підтримки та розвитку інноваційної діяльності в Японії

Муніципальні та регіональні центри підтримки підприємництва, які реалізують програми підтримки МСП, що орієнтовані на окремі префектури та великі міста.

3. Уряд Токійської Метрополії, яка відіграє особливу роль в економіці країни. За ініціативою та підтримкою уряду створені венчурний центр підтримки МСП, університет розвитку МСП, місцевий центр інформаційного обслуговування, центр нанотехнологій та ін.

4. Місцеве самоврядування – адміністрації префектур та окремих міст, які надають можливість отримання пільг учасникам проектів, таких як звільнення від місцевих податків, виділення дотацій та позик з місцевих бюджетів.

На рис. 3 представлено механізм державної підтримки інноваційної діяльності в Індії, де головним завданням Уряду є підвищення конкурентоспроможності країни через підтримку інноваційної діяльності в експортно-орієнтованих галузях економіки.

Як видно з рис. 3 до складу суб'єкту механізму входить:

1. Міністерство мікро-, малого та середнього підприємництва (МММСП), яке координує діяльність всієї інноваційної інфраструктури;

2. Національна корпорація малого підприємництва (NSIC), яка входить до складу МММСП та сприяє створенню нових підприємств та забезпечує промисловий розвиток в державі.

3. Незалежна асоціація «Технологічні парки програмного забезпечення Індії» (STPI), яка

заснована Урядом для прискорення розробки програмного забезпечення та нарощування експорту в цій сфері.

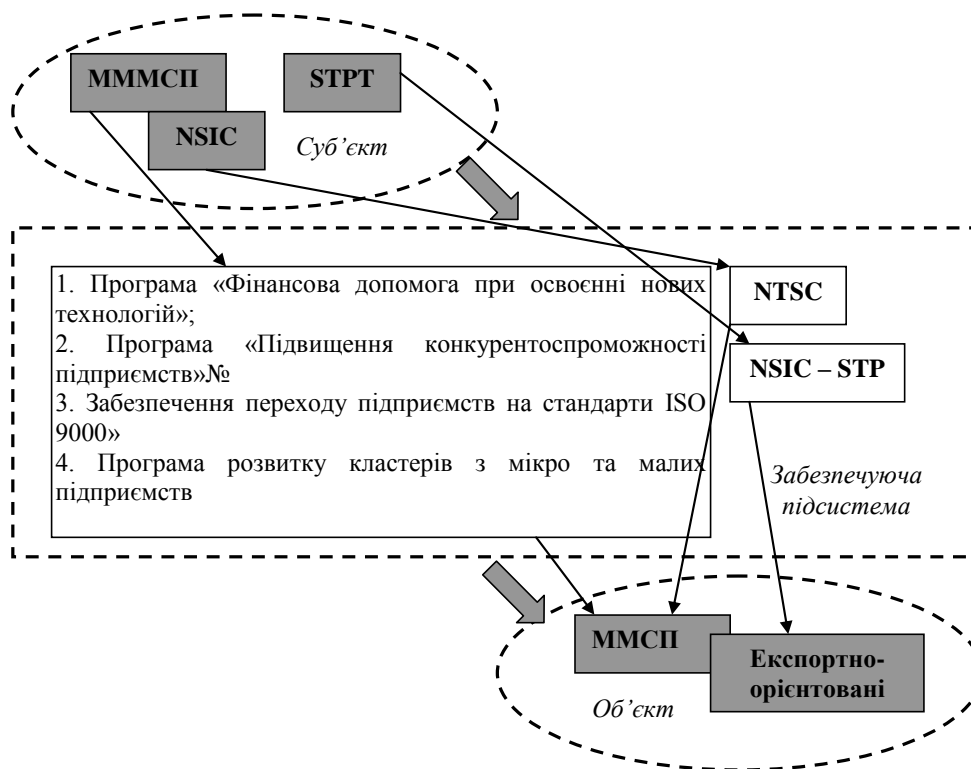

Рис. 3 Механізм державної підтримки та розвитку інноваційної діяльності в Індії

Основним об'єктом механізму, як і в США та Японії є мікро, малі та середні підприємства (ММСП), однак з тією відмінністю, що в Індії більшої уваги приділяють саме експортно-орієнтованим підприємствам.

Для забезпечення підтримки та розвитку інноваційної діяльності в країні діє ряд програм, реалізація яких покладена на ММСП, створено систему технічних сервіс-центрів (NTSC), через яку NSIC надає технологічну допомогу ММСП, та активно проводить діяльність 9 технологічних парків програмного забезпечення NSIC (NSIC – STP), які входять до складу STPT та дозволяють надавати користувачам виробничі та офісні приміщення, засоби зв'язку, офісне обладнання, комунікаційну техніку та виокремлені канали зв'язку.

Тож вивчивши і оцінивши всі переваги та недоліки кожного з розглянутих механізмів нами пропонується власний механізм державної підтримки та розвитку інноваційної сфери в Україні (рис. 4).

Розглянемо основні елементи механізму, представлено на рис. 4 більш детально.

Отже, основними елементами об'єкту механізму є:

1. Вітчизняні підприємства, які забезпечують виробництво інноваційних товарів та послуг. Серед всієї сукупності підприємств особливу роль відіграють малі та середні підприємства (МСП), які як свідчить досвід найбільш інноваційно-активних країн світу є основним генераторами інноваційних ідей та інноваційних пропозицій.

2. Наукові установи та вузи – вони забезпечують проведення НДДКР по пріоритетним в державі напрямкам, здійснюють власні розробки та співпрацюють з виробничим сектором економіки, а також на їх базі створюються спеціалізовані центри підготовки висококваліфікованих спеціалістів в сфері інноватики та управління.

3. Некомерційні організації – в основному недержавні організації, які є генераторами та координаторами реалізації різноманітних соціальних інноваційних проектів, направлених на підвищення соціального рівня життя населення.

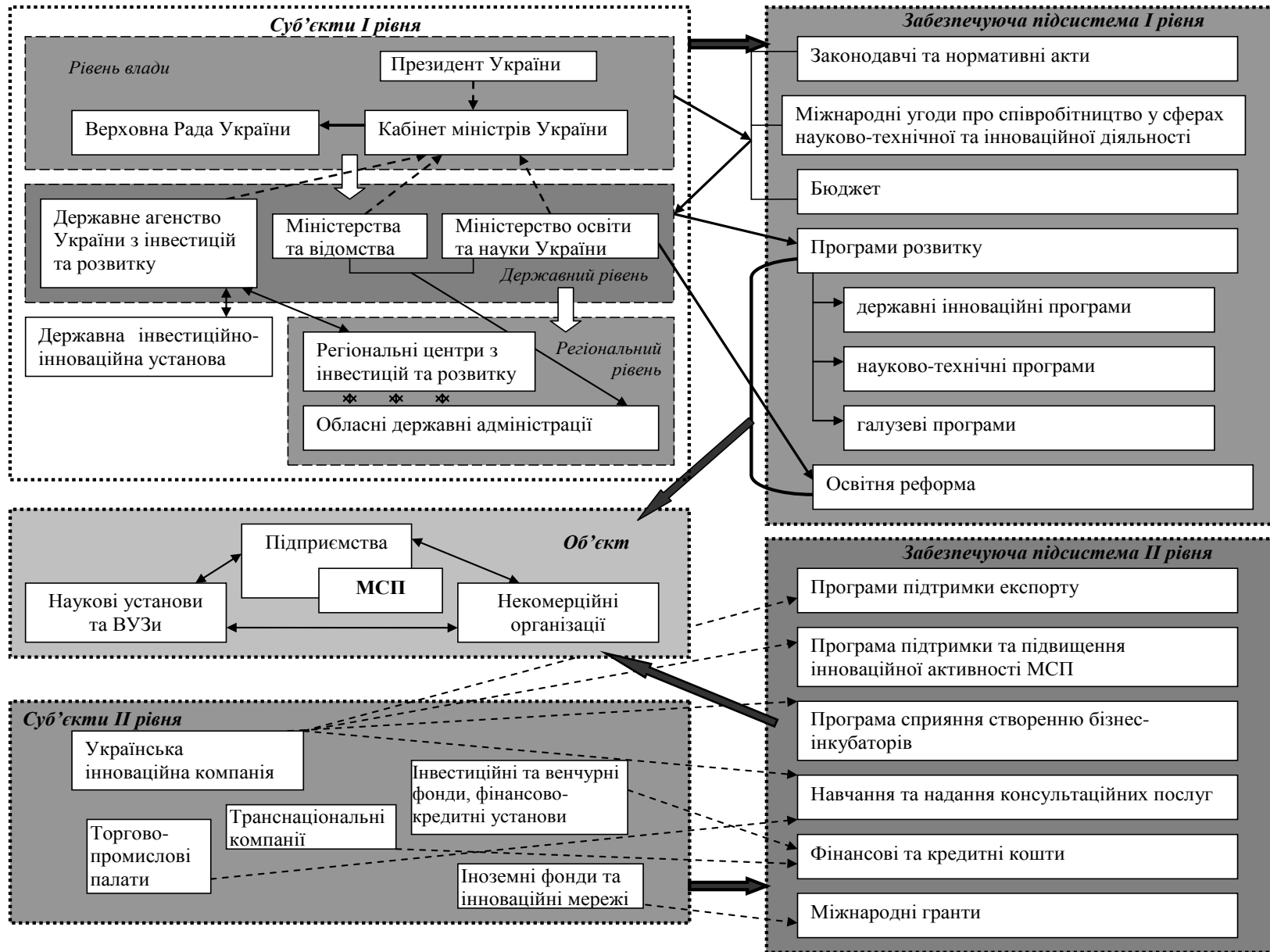

Рис.4 Механізм державної підтримки та розвитку інноваційної сфери в Україні

Суб'єкти механізму поділяються на два рівні: до першого відносяться державні інститути та організації, до другого – недержавні організації та фонди, діяльність яких спрямована на розвиток та підтримку інноваційної діяльності в країні.

Отже, основними елементами суб'єктів I рівня є:

1. Інститути державної влади, а саме:

- Президент, який надає пропозиції стосовно пріоритетних напрямків інноваційної діяльності до Кабінету міністрів України;

- Кабінет Міністрів України, який на основі пропозицій Президента розробляє проект загальнодержавних науково-технологічних та інноваційних пріоритетів розвитку економіки та подає його до ВРУ на затвердження;

- Верховна Рада України – затверджує проект загальнодержавних науково-технологічних та інноваційних пріоритетів розвитку економіки.

2. Виконавчі органи державного рівня:

- Державне агентство України з інвестицій та розвитку (далі Агентство) – подає пропозиції стосовно пріоритетів інноваційного розвитку до КМУ, розробляє та координує державні програми інноваційного розвитку на основі затверджених ВРУ пріоритетів, а також формує державну базу інноваційних проектів;

- Державна інвестиційно-інноваційна установа (підпорядкована Агентству) – створена на базі об'єднання існуючих на сьогодні Державної інвестиційної компанії та Державної інноваційної фінансово-кредитної установи – здійснює пошук та акумулювання інвестиційних ресурсів для реалізації проектів в рамках державних інноваційних програм, розроблених Агентством;

- Міністерства та відомства – подають пропозиції стосовно пріоритетів інноваційного розвитку до КМУ, а також впроваджують та координують галузеві програми інноваційного розвитку;

- Міністерство освіти та науки України – проводить освітню реформу та стимулює розвиток науки та техніки в рамках своїх повноважень.

3. Виконавчі органи регіонального рівня:

- Регіональні центри з інвестицій та розвитку – є структурними елементами Агентства, реалізують програми на регіональному рівні та створюють базу інноваційних проектів на регіональному рівні;

- Обласні державні адміністрації – впроваджують та координують галузеві програми інноваційного розвитку на регіональному рівні.

До основних елементів суб'єктів II рівня відносяться:

1. Торгово-промислова палата України – сприяє інноваційному розвитку в торгівлі та промисловості шляхом координації та об'єднання діяльності всіх торгово-промислових палат країни, представляє їх інтереси та співпрацює з іншими економічними вітчизняними та закордонними організаціями.

2. Українська інноваційна компанія – недержавна установа, яка створена за ініціативою Уряду країни з метою сприяння розвитку інноваційної діяльності в державі через розробку та впровадження різноманітних інноваційних програм.

3. Інвестиційні та венчурні фонди, фінансово-кредитні установи – створені для акумулювання інвестиційних ресурсів для реалізації інноваційних проектів.

4. Іноземні фонди та інноваційні мережі – сприяють розвитку інноваційної діяльності через систему міжнародної організаційної та консультативної підтримки та грантів на реалізацію інноваційних проектів.

5. Транснаціональні компанії – виступають замовниками інноваційних проектів та надають кошти на їх реалізацію.

Забезпечуюча підсистема механізму також складається з двох рівнів. Перший рівень відноситься до суб'єктів I рівня, другий – до суб'єктів II рівня.

Отже, до складу забезпечуючої підсистеми I рівня відносяться:

1. Законодавчі та нормативні акти, що регулюють та сприяють розвитку інноваційної діяльності в країні, однак з подальшим удосконаленням; Міжнародні угоди про співробітництво у сферах науково-технічної та інноваційної діяльності; Бюджет, який розроблено на основі програмно-цільового методу – розробляються та затверджуються інститутами державної влади та впроваджуються виконавчими органами державного рівня.

2. Державні програми розвитку, до складу яких входять державні інноваційні програми, що спрямовані на розвиток інноваційної діяльності, науково-технічні програми, що спрямовані на розвиток сфери науки та техніки, та галузеві програми відповідних Міністерств та відомств.

3. Освітня реформа, яка передбачає модернізацію діяльності вищих навчальних закладів країни.

До складу забезпечуючої підсистеми II рівня відносяться:

1. Програми підтримки експорту, що передбачають стимулювання інноваційної діяльності підприємств, які виробляють продукцію на експорт, а також сприяють створенню інновацій, що можуть зайняти гідне положення в експортному кошику країни на міжнародному рівні.

2. Програма підтримки та підвищення інноваційної активності МСП – направлена на сприяння створенню нових інноваційних підприємств та їх підтримку на початкових етапах діяльності.

3. Програма сприяння створенню бізнес-інкубаторів – направлена на стимулювання об'єднання підприємств з некомерційними організаціями, науковими інститутами та вищими начальними закладами з метою спільної роботи в сфері інноваційних розробок.

Всі ці програми розробляються та впроваджуються Українською інноваційною компанією.

4. Навчальні та консультаційні послуги – надаються за підтримки торгово-промислових палат країни та Української інноваційної компанії через систему спеціалізованих центрів підготовки висококваліфікованих спеціалістів в сфері інноватики та управління.

5. Фінансові та кредитні кошти – надаються на підтримку інноваційної діяльності вітчизняних підприємств на пільгових умовах

6. Міжнародні гранти – безкорисна субсидія підприємствам, організаціям та установам, що надається в грошовій чи натуральній формі на проведення науково-дослідних робіт, наукових досліджень та реалізацію інноваційних проектів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, запропонований механізм дозволить сформувати дієву та ефективну інноваційну інфраструктуру в Україні, яка дозволить активно розвивати інноваційну діяльність вітчизняних підприємств та підвищити їх потенціал для виходу на міжнародні ринки. Лише в цьому випадку можливий вихід України на міжнародну інноваційну арену в якості конкурентоспроможної країни. Подальшого дослідження потребує формування взаємозв'язків між елементами інноваційної системи всередині країни та розроблення механізму її взаємодії з міжнародними інститутами.

1. *Проект Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920&cat_id=46017.*

2. *Місце України в міжнародних рейтингах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.in.gov.ua/index.php?lang=ua&get=225&id=2666>.*

3. *Porter, M.E. The Global Competitiveness Report 2009-2010 [Електронний ресурс] / Michael E. Porter, Claus Schwab. – World Economic Forum. – 2010. – 500 р. – Режим доступу до журналу: <http://www.weforum.org/documents/gcr0910/index.html>.*

4. *Коновалов В.М. Инновационная сага / В.М. Коновалов. – М. : Вільямс, 2005. – 214 с. Коновалов В.М. Инновационная сага / В.М. Коновалов. – М. : Вільямс, 2005. – 214 с.*

5. *Нейсбит Дж. Мегатренды / Дж. Нейсбит. – М. : АСТ, 2003. – 380 с.*

6. *The Networked Readiness Index 2008–2009 rankings [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.weforum.org/pdf/gitr/2009/Rankings.pdf>.*